

De positie van Rusland

De Koude Oorlog is over, de Sovjet-Unie bestaat niet meer en de dreiging, die meer dan vier decennia de besluitvorming over de defensie bepaalde, is verdwenen. Aldus de openingsregels van de *Bottom-up Review* van Les Aspin, die begin september 1993 werd gepubliceerd. Ook in de Nederlandse Prioriteitennota, de Belgische *Beleidsbrief* van het ministerie van landsverdediging van juli 1992 en de Britse *Defence Estimates 1993* – om enkele voorbeelden te noemen – komt men soortgelijke uitspraken tegen. Op grond van deze visie zijn veel Europese landen overgegaan tot een sterke vermindering van de omvang der strijdkrachten. Die verminderingen zullen tot gevolg hebben dat het aantal zware wapens uiteindelijk aanzienlijk lager komt te liggen dan in het CSE-verdrag van 19 november 1990 is overeengekomen. Was voor Nederland het CSE-plafond voor tanks gesteld op 743 stuks en voor gevechtsvliegtuigen op 230 (te bereiken in 1996), in de huidige plannen zijn die aantallen (voor het jaar 2006) 330 resp. 122 stuks.

Deze betrekkelijk optimistische visie van de Westerse landen wordt niet geheel gedeeld door landen die meer in de nabijheid van de Russische Federatie zijn gelegen. Zo stelde A.Z. Kaminski, vertegenwoordiger van het Poolse ministerie van defensie, tijdens een con-

gres in april 1993 te Washington, dat de onzekerheden over de politieke situatie in Rusland en de onduidelijkheden over de Russische buitenlandse politiek een vermindering van de strijdkrachten, zoals die nu in de Westerse landen plaatsvindt, niet rechtvaardigen. Met name signaleerde hij een stroming in Rusland, die zich niet wil neerleggen bij het verlies van de Oekraïne en Wit-Rusland. In de gecombineerde uitgave van *Magyar Honvéd* en de *Bulgarian Military Review* van augustus 1993 is door László Tolnai een soortgelijke veronderstelling geuit. En volgens *The Finnish Defence Review 1993* zijn ook de Finnen niet bijster gelukkig met de concentratie van Russische strijdkrachten in het gebied rond St. Petersburg. Nu deze visies van West- en Centraaleuropese landen zo uiteenlopen, wordt het zo langzamerhand interessant te vernemen hoe de Russen zelf erover denken.

Reeds eerder werd in een boekbespreking de visie van Alexander Solzjenitsyn naar voren gebracht (MS 162(1993)(3)139). Deze stelde o.m. dat Wit-Rusland, de Oekraïne en de Russische Federatie bij elkaar horen. De scheiding, zoals die nu een feit is, acht hij minder gewenst. Daarentegen heeft hij aanzienlijk minder problemen met de afscheiding van landen met voornamelijk niet-Russische volken, zoals de Baltische republieken, de landen in de Kaukasus en de republieken in Centraal-Azië.

Belangrijk in dit kader is een artikel van de minister van buitenlandse zaken van de Russische Federatie Andrei Kozyrew in de *New York Times* van 10 oktober 1993. Daarin besteedt hij aandacht aan de positie van Rusland en de belangen van zijn land. Hij stelt als uitgangspunt, dat zijn land een grote mogendheid is met een grote geschiedenis, een groot territorium en in het bezit van veel grondstoffen. Het is echter wel een land, dat nog op zoek is naar een nieuwe identiteit. Hij acht het echter een misvatting te veronderstellen dat Rusland, vanwege de financiële en economische problemen, is vervallen tot de status van Derde-Wereldland.

De ontwikkeling van een democratisch Rusland zal leiden tot een nauwere samenwerking met de Verenigde Staten en het Westen. Maar – zo stelt hij – het houdt niet automatisch in dat de wederzijdse belangen samenvallen. Rusland heeft speciale belangen en zal deze ook in de toekomst hebben. Deze kunnen verschillen van de Westerse belangen en soms duidelijk tegengesteld zijn. Als concrete doelen noemt hij o.m.

de speciale verantwoordelijkheid van Rusland voor de Euraziatische geopolitieke ruimte, de bescherming van de legitieme rechten van Russische minderheden in de vroegere Sovjet-republieken, de economische integratie van de(ze) republieken en vrede brengende (*peacemaking*-)activiteiten in gebieden, die destijds deel uitmaakten van de Sovjet-Unie. Rusland moet, zo stelt hij, niet de zieke man van Eurazië worden, maar een dynamische partner.

Uit het hiervoor vermelde artikel van Kozyrew blijkt duidelijk dat deze Rusland als een grote mogendheid ziet; echter niet meer met wereldwijde ambities, zoals de communistische Sovjet-Unie, maar wel met grote – zo niet overheersende – invloed in een grote regio.

De opmerking over de Russische minderheden heeft betrekking op alle andere voormalige Sovjet-republieken. De omvang van die minderheden varieert van 3% (Armenië), 8% in Litouwen tot circa 40% (Kazakstan). Aannemende dat de Russische Federatie de interne eenheid zal weten te herstellen, kan worden gesteld dat de andere voormalige Sovjet-republieken in feite op een glacijs liggen en rekening moeten houden met sterke bemoeienis en beïnvloeding van de kant van hun grote buur.

Indien – zoals o.a. Solzjenitsyn hoopt – de Kleinrussen (Oekraïners) en de Witrussen weer deel uitmaken van Rusland, dan is daardoor voor de ten westen ervan gelegen landen de buffer verdwenen en zullen ook zij rekening moeten houden met een grotere Russische belangstelling en eventueel pogingen om invloed uit te oefenen. Dit is een mogelijkheid, die met name door de eerdergenoemde Kaminski en Tolnai wordt onderkend. Het verwijt van een te snelle vermindering van de omvang van de strijdkrachten in het Westen is, gegeven deze veronderstelling, niet geheel onbegrijpelijk. De belangstelling van die landen voor het NAVO-lidmaatschap is daarom ook goed te verklaren. Ook al stelt Kozyrew dat Rusland zijn doelen met

niet-militairen middelen zal nastreven, de omvang van dat land, van zijn strijdkrachten en het beschikbaar hebben van nucleaire middelen, bieden de mogelijkheid zo nodig met intimidatie een belangrijk deel van de gestelde doelen kan worden bereikt.

Indien het Russische standpunt geen wijzigingen ondergaat, dan lijkt het aannemelijk dat ondanks een eventuele stabilisatie in Rusland, de wereld eromheen nog lange tijd onrustig zal blijven. Aan het begrip *peacemaking* kan daarbij een ruime uitleg worden gegeven. Het is overigens te hopen dat de redelijkheid het zal winnen, maar men mag niet uitsluitend daarvan uitgaan. In dit kader zal het Westen de vraag moeten beantwoorden, in hoeverre van een nauwe betrokkenheid sprake moet zijn, dan wel of het wenselijk is enige afstandelijkheid te handhaven. Bij de standpuntbepaling hierover dient men zich te realiseren, dat grote(re) mogendheden t.a.v. gebieden, die zij tot hun invloedssfeer rekenen, een grotere vrijheid van handelen menen te hebben. Zowel de grote Europese landen als de Verenigde Staten hebben zich in het verleden regelmatig dit recht aangemeten. Uitgaande van deze benadering zal dan moeten worden bepaald, t.a.v. welke staten eventueel een Russische beïnvloeding kan worden geaccepteerd en waar de grens ligt. Ligt die bij de oostgrens van de Baltische staten, Wit-Rusland en de Oekraïne, bij de westgrens van deze landen of nog verder westelijk? Beantwoording van deze vraag zal mede van invloed kunnen zijn op de toekomstige omvang van de NAVO.

Alhoewel een uitgebreide discussie hierover op dit moment mogelijk niet opportuun is kan het reeds nu erover nadenken en eventueel anticiperen mogelijke verrassingen helpen voorkomen. Wel is duidelijk, dat de bewindslieden in Rusland zelf het vaste voornemen hebben het land weer een zodanige positie te doen innemen, dat het een machtsfactor van betekenis blijft. Daarmee rekening houden kan geen kwaad.

